

УДК 811.112.2.:81'42

ВІДТВОРЕННЯ НОВИХ УКРАЇНСЬКИХ СУСПІЛЬНО- ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Солдатова С. М.

У статті проаналізовано основні тлумачення “дискурсу” та “політичного дискурсу” зокрема, “суспільно-політичні реалії”; виокремлено основні пласти нових українських суспільно-політичних реалій та їх репрезентація у сучасних друкованих виданнях Німеччини.

Ключові слова: політичний дискурс, реалія, суспільно-політичні реалії, сталі словесні комплекси нефразеологічного типу, неологізми, аббревіатури, фразеологізми.

В статье рассматриваются основные толкования понятий “дискурс” и “политический дискурс” в частности, “общественно-политические реалии”; выделены пласты новых украинских общественно-политических реалий и их репрезентация в современных печатных изданиях Германии.

Ключевые слова: политический дискурс, реалия, общественно-политическая реалия, устойчивые словесные комплексы нефразеологического типа, неологизмы, аббревиатуры, фразеологизмы.

The article focuses on the main peculiarities of a “discourse” and a “political discourse” particularly. Basic layers of the newest Ukrainian social and political specific cultural terms and their representation in modern German published editions are described.

Key words: political discourse, specific cultural Term, social and political specific cultural Terms, set expressions of non-phraseological Type, neologism, abbreviation, phraseological units.

Політичний дискурс неодноразово ставав об'єктом лінгвістичних студій закордонних та вітчизняних науковців, серед яких слід відзначити роботи Є. Шейгал, Г. Почепцова, В. Дем'янова, О. Фоменко, Д. Грабера та ін. Категорії політичного дискурсу є на сьогодні предметом наукових дискусій. Потребують висвітлення базові поняття політичного дискурсу, його особливості, змістовне наповнення та функції.

Мета статті – узагальнити досвід вчених щодо моделі сучасного політичного дискурсу та простежити рецепцію нових українських суспільно-політичних реалій у німецькомовному політичному дискурсі.

Відповідно до мети нам необхідно вирішити наступні завдання:

- 1) виявити основні ознаки політичного дискурсу;
- 2) виокремити нові українські суспільно-політичні реалії із репрезентативних сучасних засобів масової інформації ФРН;
- 3) дослідити структурні ознаки та специфіку нових суспільно-політичних реалій у політичному дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували нові українські суспільно-політичні реалії (СПР) вилучені з авторитетних сучасних друкованих видань Німеччини за 2014, 2015 роки, а також матеріали німецьких лексико - та фразеографічних джерел.

Поширені тлумачення суті політичного дискурсу будуються на теоретичних засадах центрального поняття “дискурс”, зокрема:

1. Є. О. Опаріна вважає, що дискурс – це комплекс мовленнєвих структур у певному лінгвістичному контексті політичної діяльності, політичних поглядів і переконань разом з її негативними проявами [цит. за 2].

2. На думку Є. І. Шейгал, політичний дискурс – це будь-які мовленнєві утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких корелює зі сферою політики [9, с. 23].

3. Політичний дискурс – це також сукупність дискурсивних практик, що ідентифікують учасників політичної комунікації або формують її конкретну тематику [1, с. 246].

4. Політичний дискурс визначається також як сукупність усіх мовленнєвих актів у політичних дискусіях, а також правил публічної політики, які оформилися відповідно до існуючих традицій і отримали перевірку досвідом [цит. за 2].

Т. М. Ващук визначає політичний дискурс як мовленнєві утворення (усні або письмові), що стосуються сфери політики, реалізуються вербально та екстравербально, актуалізуються у певному ситуативному контексті і спрямовані на здійснення конкретної прагматичної семантики [2].

На думку І. І. Петренко, дискурс (в тому числі і політичний дискурс) в його сучасному розумінні має 12 ознак, до яких він відносить: когнітивну природу дискурсу, впорядкованість змістовного поля, в якому відбувається комунікація; логіка і композиційна цілісність. До особливих рис політичного дискурсу належить співвідношення дискурсу з конкретними учасниками; використання певних формальних засобів, коли звичні елементи мови отримують незвичну інтерпретацію, а також, коли звичайні, на перший погляд, ситуації використовують у нових несподіваних смислових контекстах; дискурс є потужним інструментом впливу на масову свідомість. Фактично, він є конструюванням (створенням правил поведінки, сприйняття, пізнання та відтворення) певного світу для певної спільноти людей [7, с. 55-56].

Відомо, що політична мова має свої специфічні ознаки. По-перше, політична лексика вміщує в собі власне політичну термінологію. По-друге, політичне мовлення характерне своїми мовними прийомами та структурою. По-третє, політична мова має специфічне звукове та письмове оформлення [4, с. 34].

Німецький політичний дискурс має свої специфічні лексичні особливості. Найбільший пласт становить політична лексика та словосполучення: *der Befehl, das Bündnis, die Mitte-Links-Regierung, der Außenminister, der Konflikt, die Sturmgruppen, der Staatschef, die Eskalation, diplomatische Aktivität entfalten, den Notstand verhängen, flammender Protest, politische Manöver, die Ausbreitung der Proteste, in Chaos abdriften* usw [die Welt].

Досить великий прошарок складають сталі словесні комплекси нефразеологічного типу, які мають політичну спрямованість:

(1) *Die drei Oppositionsparteien würden weiter beraten und eine gemeinsame Entscheidung treffen* [die Welt, 26.01.2014].

(2) *Für Dienstag ist das Parlament zu einer Sondersitzung einberufen* [Spiegel, 26.01.2014].

(3) *Die internationale Polizeibehörde Interpol hat den früheren ukrainischen Präsidenten Viktor Janukowitsch auf ihre Fahndungsliste gesetzt* – потрапити в список осіб, які оголошено в розшук [Süddeutsche Zeitung, 12.01.2015].

На особливу увагу заслуговують сьогодні нові суспільно-політичні реалії, які з'являються у авторитетній сучасній німецькій пресі, у зв'язку з подіями на Майдані Незалежності України (2014) та на Сході України під час військового конфлікту в умовах сьогодення.

Поняття реалії відносяться до категорії безеквівалентної лексики. Саме поняття "реалія" включає в себе позначення предмета, явища, характерного для історії, культури, побуту, певного народу, яке не зустрічається в інших народах; з іншого боку "реалія" - слова, що позначають такий предмет, поняття, явище, або словосполучення (зазвичай – фразеологізм, прислів'я, приказки), що включає такі слова [8, с. 8].

Слід зазначити, що реалії є компонентом фонових знань, необхідних для розуміння тексту. Фоновими знаннями прийнято вважати соціокультурні відомості, характерні лише для певної нації або національності і відтворені у мові даної національності і відтворені у мові даної національності спільноти.

На думку Н. Ковтун, "саме у реаліях найяскравіше виявляється близькість між мовою і культурою: поява нових реалій в матеріальному і духовному житті суспільства веде до виникнення відповідних слів у мові" [5, с. 295]. Дослідження політичного дискурсу показують, що нові суспільно-політичні відтворюють боротьбу українців за свободу, за свої права, за право України бути членом Європейського союзу, за істинну незалежність нашої держави. Фіксацію цих одиниць ми спостерігаємо на сторінках німецької преси з початком подій на Майдані у 2014 році.

(4) *Am Samstagabend hatten Demonstrationen bereits das Kongresszentrum unweit des Unabhängigkeitsplatzes (**Maidan**) unter ihre Kontrolle gebracht.*

(5) *Die Regierungsgegner verstärkten am Sonntag ihre **Barrikaden** im Zentrum der Hauptstadt.*

(6) *Männer organisierten sich in Gruppen der "**Selbstwehr des Maidans**", die durch die Innenstadt laufen [Welt, 27.01.2014].*

До нових суспільно-політичних реалій можна віднести ряд одиниць, які є власне неологізмами і ті одиниці, що набувають нового значення, або ре мотивуються.

(7) *Dort versteckten sich 200 Männer der **Sondereinheit Berkut**.*

(8) *Längst hat sich **der Mob der Straße, ein gefährliches Gemisch aus Hooligans, Frustrierten, Vorstadtschlägern und rechten Krawalltrupps**, verselbständigt (**rechten Krawalltrupps** - представники правого сектору).*

(9) *Die Demonstranten forderten sie zum Verlassen des Gebäudes auf, warfen **Böller und Molotowcocktails** hinein [№7- 9: Spiegel, 27.01.2014].*

(10) *Im ukrainischen Machtkampf gibt es Bewegung, doch **die Randalie** in Kiew geht weiter [Welt, 26.01.2014] (*die Randalie* вживається у значенні "сутичка", "дебоширство") [DU, S. 531]*

(11) *"Nicht grinsen bitte" ruft der Fotograf, "**ihr seid doch Guerilla**" [Welt, 26.01.2014] (*Die Guerilla* – вживається в значенні "партизан") [DU, с. 305]*

(12) *Gestritten wird insbesondere um die Entwicklung **einer Pufferzone** sowie um die Wiederaufnahme der Zahlung von Sozialleistungen in den **Rebellenhochburgen Donezk und Lugansk**, die Kiew vor einigen Wochen ebenfalls eingestellt hatte [SZ, 28.12.2014] (*die Pufferzone* – буферна зона; *der Rebellenhochburg* – осередок повстанців).*

Слід відзначити високу частотність вживання назв українських партій, об'єднань та засобів масової інформації, які висвітлюють актуальні для України політичні події: *der Block von Präsident Petro Poroschenko, die Partei Samopomitsch, die Radikale Partei, die "Kiew Post", die Partei Swoboda, die Bewegung Spilna Sprawa, der rechte Sektor, die "Nesawissimaja Gaseta". [SZ, Spiegel, Welt].*

Відомо, що фразеологічні одиниці є багатством лексичного складу мови, які роблять висловлювання колоритно та емоційно забарвленим, наповненим прямим та прихованим змістом, контекстуально доречним.

Під фразеологічною одиницею ми розуміємо "сталі словосполучення – лексико-граматичну єдність двох і більше наскрізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, які, маючи цілісне значення, характеризуються одинарним поєднанням компонентів та повним або частковим перетворенням" [3, с. 371].

У сучасному німецькому політичному дискурсі представлено широкий спектр фразеологічних одиниць, за допомогою яких інформація подається більш образно. Стосовно структурно-семантичних типів, до найбільш репрезентованих у політичному дискурсі ми відносимо фразеологічні єдності, приказки та компаративні фразеологічні одиниці.

*in die **Zwickmühle** geraten* – потрапити в скрутне становище; розм.: ускочити в халепу [НУФС, с. 354].

(13) *Die EU sitzt **in der Zwickmühle**: Brüssel kann nicht zusehen, wie die Ukraine ins Chaos abdriftet [Welt, 27.01.2014]*

*eine gewisse **Brisanz** haben* –мати вибухонебезпечну ситуацію [БНРС, с. 187]

(14) *Weil Russlands Präsident Putin auf seinen Mann in Kiew nicht mehr verzichten will, hat der EU-Russland-Gipfel **eine gewisse Brisanz** [Welt, 27.01.2014].*

*etw. auf einen **Eis** legen* – 1) тимчасово відкласти що-небудь; 2) тимчасово усунути кого-небудь, вивести з гри кого-небудь [НУФС, с. 174].

(15) *Seit Janukowitsch auf seinen Druck hin **auf Eis gelegt hat**, kann Putin in dem Präsidenten wieder fast uneingeschränkt seinen Mann in Kiew sehen [Welt, 27.01.2014].*

*Die **Hoffnung stirbt zuletzt*** – Надія вмирає останньою [БНРС, с. 453].

(16) *Zwar hatte niemand wirklich daran geglaubt, dass die Verhandlungen über ein Treffen der ukrainischen, russischen und französischen Präsidenten sowie der*

deutschen Kanzlerin in Kasachstan einen großen Schritt vorankommen würde, aber bekanntlich stirbt die Hoffnung zuletzt [SZ, 14.01.2015].

Ein Funke würde reichen - з іскри полум'я займеться [DU, с. 254]

(17) **Ein Funke würde reichen, damit die Kämpfe wieder aufflammen** [Welt, 21.12.2014].

Im Fokus stehen – бути в центрі уваги [DU, S.242].

(18) **Politische Ziele stehen für viele von ihnen nicht im Fokus** [Welt, 21.12.2014]

Значний відсоток становить аббревіація, як одна з потужних словотворчих моделей сучасної німецької мови і яка на сьогодні є досить поширеною у політичному дискурсі. Наприклад: **NATO** – *Nordatlantikpakt-Organisation*; **OSZE** – *die Organisation für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa (ОБСЕ)*; **IWF** – *der Internationale Währungsfonds (Міжнародний валютний фонд)*. До скорочених слів належать так звані Корфакбкürzungen, де скорочено лише перший елемент зі збереженням іншого. Ці скорочення влучно пов'язуються з політичною тематикою газетної статті і відтворюють політичні події в Україні, прагнення до захисту її інтересів на світовій арені, її кордонів та людських цінностей.

(19) *Barroso hatte zwar eine Überprüfung der Beziehungen angedroht, doch vor einer schärferen Gangart schrecken sowohl EU - Diplomaten als auch die meisten EU- Länder zurück* [SZ, 28.12.2014].

(20) *Ende des Blockfreien- Status Ukraine macht Weg für NATO- Beitritt frei* [SZ, 23.12.2014].

(21) *Vor EU- Russland- Gipfel Drohen, aber nur ein bisschen* [WELT, 27.01.2014].

На особливу увагу заслуговують нова політлексика та словосполучки, що відтворюють військовий конфлікт на Сході України у наш час.

(22) *Offiziell ist der Waffenstillstand vom Herbst in Kraft, der ohnehin nie so recht eingehalten wurde* [SZ, 14.01.2015], (*der Waffenstillstand* вжито у значенні “режим тиші в зоні бойових дій”) [DU, с. 748].

(23) *Die ukrainische Regierung und die prorussischen Separatisten tauschten Gefangene aus: 146 Soldaten und 222 Rebellenkämpfer wurden freigelassen (prorussischen Separatisten – проросійські сепаратисти, die Gefangene - полонені).* [SZ, 28.12.2014].

(24) *Unter dem an Science – Fiction – Helden angelehnten Namen “Cyborgs“ haben sie sich verschanzet* [SZ, 14.01.2015] (*Cyborgs* – вжито в значенні кіборги, захисники аеропорту в м. Донецьк).

Не меншою активністю у сучасному німецькомовному політичному дискурсі вирізняються СПР, які представлені сурядними складними іменниками, де кожен з компонентів характеризується певною семантичною та структурною самостійністю. Для цих новоутворень характерним є високий ступінь смислового навантаження. Наприклад:

(25) *Doch die Entscheidung ist wohl eher nicht eine Geste des guten Willens, als eine Folge von Kiews Blockade- Politik* [SZ, 28.12. 2014].

(26) **Vierer – Gipfel in Astana soll Lösung in Ukraine- Krise bringen** [SZ, 29.12.2014] (*Vierer – Gipfel* – зустріч на найвищому рівні глав держав України, Франції, Німеччини та Росії). **[Тут і далі переклад наш С.С]**

(27) *Nach mehr als fünfstündigen Verhandlungen in Minsk, die ohne Ergebnis beendet wurden, will die Ukraine – Kontaktgruppe ihre Friedensgespräche an diesem Freitag fortsetzen.* [SZ, 25.12.2014] (*Die Ukraine – Kontaktgruppe* – контактна група України щодо проведення мирних домовленостей).

(28) *Aufgeführt wird er mit dem Status “Rot“, die 190 Interpol – Mitgliedsländer sind damit aufgefordert, den früheren ukrainischen Präsident festzunehmen und auszuliefern* [SZ, 12.01.2015] (*Interpol- Mitgliedsländer* – країни, які входять до складу Інтерполу).

(29) *Am Samstag beriet die Kanzlerin in einer Dreier –Konferenz mit Poroschenko und ihrem kasachischen Staatschef Nursultan Nasarbajew über die Ukraine – Krise.*[SZ, 29.12.2014] (*Dreier – Konferenz* – конференція лідерів трьох держав: України, Німеччини та Казахстану).

Виразною ознакою сучасного німецького політичного дискурсу є також інновації з опорним компонентом “**Euro**” та “**EU**”: *Euro- Mitglied, die Euro- Zone, EU- Vertreter, EU-Kommission, EU- Finanzminister, EU- Mitgliedsländer, EU- Bürger, EU-Gipfel* [SZ,Welt; Spiegel 2014, 2015].

Отже, німецькомовний політичний дискурс представляє собою той феномен, головною функцією якого є функція політичної пропаганди та переконання. Його специфіка полягає у здійсненні політики та досягнення політичних цілей, які в переважній більшості пов'язані з питаннями влади [6].

У сучасному німецькому політ дискурсі представлена значна кількість українських нових суспільно – політичних реалій, пов'язаних з військовими конфліктами на Сході України та з подіями на Майдані Незалежності в Києві в кінці 2013 початку 2014 року. До них слід віднести неологізми, сталі словесні комплекси нефразеологічного типу, фразеологічні одиниці різних типів, складні іменники та різного типу скорочення.

Подальша розробка даної проблематики видається нам перспективною, оскільки сприятиме кращому простеженню утворення та функціонування українських суспільно – політичних реалій у сучасному німецькому політичному дискурсі.

Література

1. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику/ А. Н. Баранов. – МГУ им. М. В. Ломоносова. Философ. Фак-т. – М. : Эдиториал УРСС, 2001.- 358 с.
2. Ващук Т. М. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичного дослідження [Електронний ресурс] / Т. М. Ващук. – Ресурс доступу: eprints.zu.edu.ua/1720/1/43.pdf.
3. Гавриць В. І., Пророченко О. П. Деякі питання німецьких фразеологізмів / В. І. Гавриць, О. П. Пророченко. Німецько-український фразеологічний словник. – В 2 т.- К.: Радянська школа, 1981. – Т.2. – С.355- 382.
4. Дем'янков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии / В. З. Дем'янков// Политическая наука. Политический дискурс: история и современные исследования: [Сборник научных трудов]. – М. : РАН ИНИОН, 2002. – С. 32-34.
5. Ковтун Н.Лексика на позначення суспільно – політичних реалій німецької та української мов / Наталія Ковтун // Наукові записки Кіровоградського державного пед. ун-та. – Серія: Філологічні науки. – 2009. – №81(3) – С. 294- 296.
6. Павлуцька В. О. Політичний дискурс: особливості та функції / В. О. Павлуцька // Вісник Житомирського державного університету (науковий журнал). – Серія : Філологічні науки. – Житомир, 2010. – Вип. 39. – С. 218- 221.
7. Петренко І. І. Політичний дискурс: зміст, особливості, функції / І. І. Петренко // Вісник Київського нац. університету ім. Т. Шевченка: Серія : Філософія. Політологія. - 09/2010. – Вип. 100. – С. 54-57.
8. Томахин Г. Д. Реалии - американизмы / Г. Д. Томахин. – М. : Высш. школа, 1988. – 239 с.
9. Шейгал Е. И. Семантика политического дискурса. / Е. И. Шейгал. – М. : Волгоград : Перемена , 2010. – 367 с.

Лексико- та фразеографічні джерела

1. БНРС : Большой немецко-русский словарь/ [сост. К. Лейн, Д. Мальцева]. - М. : Рус. яз. – Медиа, 2006.- 1038 с.
2. НУФС: Німецько – український фразеологічний словник [уклад. В. І. Гавриць, О. П. Пророченко] – В 2 т. – К. : Радянська школа, 1981. – Т. 1: 416 с. – Т. 2 : 382 с.
3. DU: Duden. Die sinn – und sachverwandten Wörter /[hrsg. von Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion]. – 2., neu bearbeitete, erweiterte und aktualisierte Auflage. – Band 8. – Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich: Dudenverlag, 1986. – 800 S.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Der Spiegel [Електронний ресурс] / Spiegel. – Режим доступу: <http://www.spiegel.de>
2. Süddeutsche Zeitung [Електронний ресурс] / SZ. – Режим доступу: <http://www.sueddeutsche.de>
3. Die Welt [Електронний ресурс] / Die Welt. – Режим доступу: <http://www.welt.de>